

Amsterdam, 18 september 2021

Geachte kwartiermakers,

Graag zou ik van de gelegenheid gebruik willen maken om te reageren op het Consultatiedocument Audit Quality Indicators. Ter introductie, ik ben promovendus aan de Universiteit van Amsterdam, ben verbonden aan de Foundation for Auditing Research en ben accountant in Nederland en Duitsland. Ik schrijf deze reactie op persoonlijke titel. Ik zou graag op 10 punten willen reageren.

1. Het moet mogelijk zijn om een accountantskantoor, vestiging en verantwoordelijke externe accountant efficiënt aan de nieuwe AQI gegevens te koppelen.

Op dit moment is het zeer complex en tijdsintensief om een individuele accountant in het NBA- of AFM register te identificeren en aan een specifieke controleverklaring te koppelen (Bosman 2020). Zonder deze koppeling voegen de gegevens uit het AQI dashboard weinig toe. Dit probleem is eenvoudig op te lossen door accountants naast hun naam, met hun NBA lidmaatschapsnummer en controleverklaring te laten tekenen. Dit is bijvoorbeeld in België al gangbare praktijk en maakt veel onderzoek met Belgische data mogelijk. Daarnaast kunnen jaarrekeninggebruikers efficiënt de reputatie van bepaalde externe accountants monitoren. Overigens is mijn aanbeveling om wel op het niveau van de individuele externe accountant te rapporteren, aangezien dit het niveau is dat het meest bijdraagt aan het verklaren van kwaliteitsverschillen tussen accountantscontroles (Cameran, Campa and Francis 2020). Extern accountant is een publiekelijk ambt. De individuele prestaties in dit ambt zouden voor belanghebbenden eenvoudig inzichtelijk moeten kunnen zijn.

2. Fouten in de jaarrekening, fraude en continuïteit zijn geen “dossierkwaliteit”

Dit zijn onderwerpen die aan de grondslag liggen van het accountantsberoep en de verwachtingen van jaarrekeninggebruikers. Het gaat hier dus niet slechts om dossierkwaliteit maar over fundamentele onderwerpen. Ik zou daarom willen pleiten de term “dossierkwaliteit” hier te schrappen en door “opdrachtkwaliteit” te vervangen.

3. “Een aangepaste controleverklaring vanwege (dis)continuïteit” is geen eenduidige definitie

Accountantsorganisaties hebben verschillende opvattingen over het afgeven van een verklaring met een materiele onzekerheid over continuïteit (Geiger, Gold and Wallage 2019). Dit maakt dat de huidige definitie van de voorgestelde AQI voor meerdere interpretaties vatbaar is. Terwijl het juist van belang is dat AQI's tussen accountantsorganisaties vergelijkbaar zijn. Zou een vrijwillig toelichtende paragraaf (ISA 705) of een Key Audit Matter (KAM – ISA 701) over continuïteit onder de voorgestelde AQI definitie vallen? Ter illustratie van de complexiteit: Imtech had minder dan drie maanden voorafgaand aan het faillissement geen materiele onzekerheid over continuïteit in de controleverklaring, maar wel een KAM waarin stond vermeld dat continuïteit geen materieel risico was. Hoe telt deze situatie in de huidige AQI definitie?

Daarnaast is het afgeven van een materiele onzekerheid omtrent continuïteitsparagraaf (of Going Concern Opinie – GCO) vooral afhankelijk van verschillende cliënt-specifieke kenmerken. Aangezien het cliëntbestand van een accountantskantoor niet (eenvoudig) publiekelijk observeerbaar is en er dus geen rekening kan worden gehouden met de financiële gezondheid van het cliëntenbestand, vraag ik me af hoe nuttig deze informatie is voor jaarrekeninggebruikers.

Uit AFM Monitor data komt naar voren dat het aantal afgegeven CGO's in Nederland al sterk is gegroeid, van 2.27% in 2012 tot 3.09% in 2019, terwijl over dezelfde periode het aantal

faillissementen is afgenomen (Bosman, van der Kuip and Janssen 2021). Een te conservatieve accountant, lees te snel een GCO afgeven, maakt accountantscontrole maatschappelijk gezien niet beter of nuttiger (Thoman 1996; Deng, Melumad and Shibano 2012; Chy and Hope 2021).

Het publiekelijk toelichten van deze informatie kan ook tot onbedoelde negatieve effecten leiden. Uit meerdere onderzoeken weten we dat cliënten een strenge accountant graag links laten liggen (Lennox 2000; Newton, Persellin, Wang and Wilkins 2016). Deze informatie zou zulke cliënten juist kunnen helpen om strenge accountants te vermijden. Ik zou er daarom voor willen pleiten om slechts “Type-II GCO errors” toe te lichten. Dit zijn gevallen waarbij de accountant een schone (non-GCO) controleverklaring heeft afgegeven en de cliënt binnen 12 maanden na balansdatum failliet gaat. Dit is een sterkere indicatie van een gebrek aan controlekwaliteit en geeft minder ruis dan het totale percentage afgegeven GCO’s zonder cliënt-specifieke informatie.

4. Zijn de gedefinieerde “kwaliteitsverhogende maatregelen” daadwerkelijk kwaliteitsverhogend?

Het consulteren of betrekken van specialisten voert niet per definitie tot een verhoging van de kwaliteit, terwijl dit uit de titel nu gesuggereerd wordt. Een hoog aantal consultaties of betrokken specialisten kan ook een teken zijn dat de accountant geen verantwoordelijkheid durft te nemen. Daarnaast gaat deze betrokkenheid van vaktechniek en specialisten vaak ten koste van efficiëntie en tijdigheid, waar het maatschappelijk verkeer ook belang bij heeft. In 2020 en 2021 is er veel verplicht geconsulteerd over het opnemen van een pandemie-paragraaf in de controleverklaring, wat het beeld ernstig zou kunnen verstoren.

Wat heeft de jaarrekeninggebruiker nu echt aan deze informatie? Een externe accountant die geen EDP auditor betreft omdat hij zelf deze expertise in huis heeft, zou dus naar de AQI slechter scoren als een externe accountant die slecht hele beperkte kennis heeft van IT audits en daarom overall specialisten voor nodig heeft. Daarnaast is de betrokkenheid van vaktechniek en specialisten waarschijnlijk sterk gecorreleerd aan de complexiteit van het cliëntenbestand. Daarbij is het cliëntenbestand niet (eenvoudig) publiek observeerbaar, waardoor externe accountants met relatief eenvoudige opdrachten onnodig laag op deze AQI zouden scoren.

Er is meer onderzoek nodig, voordat gezegd kan worden dat de weergegeven maatregelen daadwerkelijk kwaliteitsverhogend zijn.

5. “Aantal bevinding kwaliteitsbeheersingssysteem”: wat is een enkele bevinding?

Stel een extern accountant is structureel een bepaalde controlestep vergeten. Is dat dan één bevinding of een bevinding voor elke controle waar hij aan heeft gewerkt? Hier zijn m.i. duidelijkere verslaggevingsregels voor nodig.

6. Cultuur – medewerkersbetrokkenheid

Los van dat dit interessante informatie is, kan het publiekelijk rapporteren van deze informatie leiden tot sociaal wenselijke antwoorden, demand effects (wat willen de beleidsbepalers van de accountantsorganisatie horen?) en instrumentalisatie. Daarnaast maken kleine verschillen in de formuleren van de survey, volgorde van vragen en vragenstelling veel verschil (Bertrand and Mullainathan 2001). Het is dus van belang dat deze informatie op eenduidige wijze voor elke accountantsorganisatie wordt uitgevraagd en dat er goed wordt gekeken naar de validiteit van het survey instrument.

De academische literatuur heeft inmiddels meerdere preciezere constructen ontwikkeld die van belang zijn voor het leveren van controlekwaliteit. Als voorbeeld noem ik “Professional Moral Courage” wat de kwaliteit van de fraude brainstorming in de audit significant verbeterd (Janssen, Hardies, Vanstraelen and Zehms 2020). Er is daarom m.i. een zorgvuldige (literatuur)studie en samenwerking met de survey specialisten nodig voordat deze AQI wordt geïmplementeerd en uitgevraagd.

7. Verloop in controleteam

Recent gepubliceerd onderzoek vindt verschillende effecten voor het verloop van verschillende functieniveaus binnen het audit team. Het verloop van assistenten en seniors heeft een sterker negatief effect op auditkwaliteit dan het verloop op manager- en partner-niveau (Christensen, Newton and Wilkins 2021). Daarnaast worden er negatieve effecten gevonden van een werkdruk van meer dan 55 uur per week (bij assistenten en seniors) en een afleidingseffect van het simultaan werken op meerdere opdrachten. Juist deze aspecten zijn niet in de huidige AQI definitie meegenomen.

Ik vraag me af of “Teamomvang” in de huidige definitie effectief gemeten wordt en ik zou voor een gewogen-gemiddelde aanpak willen pleiten. Als een team lid dat slechts een paar uur op de opdracht heeft gewerkt vertrekt, dan zou dit geen grote invloed op het percentage mogen hebben. Daarnaast is de huidige definitie “gemiddelde percentage van de teamleden van het opdrachtteam” onprecies. Worden de uren door deze teamleden bedoeld?

8. Innovatiebereidheid

Investeren in technologie betekent nog niet dat deze technologie ook wordt ingezet en omarmd. De technologie is m.i. zelden het probleem, eerder de daadwerkelijke inzet. Daarnaast kan het bedrag aan “investering” worden geflatteerd om zowel de onderzoeks- als de ontwikkelingsfase hierin op te nemen en door het hanteren van commerciële uurtarieven, in plaats van de daadwerkelijk externe kosten voor de accountantsorganisatie. Helpt deze informatie de jaarrekeninggebruiker echt om controlekwaliteit inzichtelijk te maken?

9. Budgetoverschrijdingen

Grote budgetoverschrijdingen kunnen ook een teken zijn van inefficiëntie. Daarnaast is er variatie in de commerciële (target) uurtarieven van de accountantsorganisaties en de opbouw hiervan (interne doorbelastingen etc.). Bovendien kunnen meerwerkdiscussies veel tijd nodig hebben. Waardoor meerwerkvergoedingen van een bepaald boekjaar in het volgende jaar pas hun impact hebben. Tevens hebben verschillende accountantskantoren een gebroken boekjaar. Deze variatie zou het beeld kunnen verstoren. Ik weet niet of een hoog aantal niet vergoede budgetoverschrijdingen een effectieve indicator zijn van controlekwaliteit. In de (betere) academische literatuur worden audit fees ook niet als indicator van controlekwaliteit geaccepteerd.

10. Opdrachtgeverstevredenheid

Hier gelden gedeeltelijk dezelfde commentaren als die ik had op het onderwerp cultuur. Ook hier is een eenduidige survey aanpak nodig om vergelijkbaarheid tussen accountantsorganisaties te creëren, dat lijkt in het huidige voorstel niet gewaarborgd. Daarnaast is het problematisch als accountantskantoren zelf bepalen welke klanten “representatief” zijn en opdrachten waar het minder goed liep dus uit de selectie zou kunnen laten. Ook de tijdsperiode tussen het afronden van de opdracht en het uitzetten van de survey zou de resultaten significant kunnen beïnvloeden.

Ik pleit al langer voor een centrale database met alle Wta-controles, op dit moment heeft namelijk niemand die gegevens (Bosman 2021). Zo'n database zou goed kunnen worden gebruikt om jaarlijks door een onafhankelijke derde partij, efficiënt en representatief deze survey uit te voeren. Dat bespaart circa 268 Wta-accountantsorganisaties de moeite om dit zelf op te zetten.

Hopelijk zijn mijn commentaren enigszins nuttig. Ik ben bereid om ze nader toe te lichten indien gewenst.

Met vriendelijke groet,

Tjibbe Bosman

Wirtschaftsprüfer Registeraccountant - Promovendus aan de Universiteit van Amsterdam

t.bosman@uva.nl

Literatuur

Bertrand, M., Mullainathan, S. (2001) Do People Mean What They Say? Implications for Subjective Survey Data. *AEA Papers and Proceedings*.

Bosman, T. (2020) Naar een volwassen datastructuur voor audit kwaliteit.

<https://www.accountant.nl/achtergrond/2019/9/deponeren-moeten-we-beter-stimuleren/>

Bosman, T., Van der Kuip, M., Janssen, W. (2021) Bankruptcy and Auditors' Reporting in The Netherlands. *University of Amsterdam Foundation for Auditing Research Working Paper*

Cameran, M., Campa, D., Francis, J.R. (2020) The Relative Importance of Auditor Characteristics Versus Client Factors in Explaining Audit Quality. *Journal of Accounting & Finance, In press*.

Chy, M., & Hope, O. K. (2021). Real effects of auditor conservatism. *Review of Accounting Studies*, (November 2020). <https://doi.org/10.1007/s11142-020-09568-3>

Christensen, B.E., Newton, N.J., Wilkins, M.S. (2021) How do team workloads and team staffing affect the audit? Archival evidence from U.S. audits. *Accounting, Organizations and Society*

Deng, M., Melumad, N., & Shibano, T. (2012). Auditors' Liability, Investments, and Capital Markets: A Potential Unintended Consequence of the Sarbanes-Oxley Act. *Journal of Accounting Research*, 50(5), 1179–1215. <https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2012.00458.x>

Geiger, M. A., Gold, A., & Wallage, P. (2019). *A Synthesis of Research on Auditor Reporting on Going-Concern Uncertainty: An Update and Extension*. Retrieved from <https://foundationforauditingresearch.org/files/papers/a-synthesis-of-research-on-auditor-reporting-on-going-concern-uncertainty.pdf>

Janssen, S., Hardies, K., Vanstraelen, A., Zehms, K.M. (2020) Professional Skepticism Trait and Fraud Brainstorming Quality. *University of Antwerp Foundation for Auditing Research Working Paper* <https://foundationforauditingresearch.org/files/sanne-janssen-2016b05-1-final.pdf>

Newton, N.J., Persellin, J.S., Wang, D., Wilkins, M.S. (2016) Internal Control Shopping and Audit Market Competition. *The Accounting Review*, 91(2), 603-623

Thoman, L. (1996). Legal damages and auditor efforts. *Contemporary Accounting Research*, 13(1), 275–306. <https://doi.org/10.1111/j.1911-3846.1996.tb00501.x>